

Nr 47

Utlåtande i anledning av motioner om upprättande av en plan för vattenhushållningen.

Till jordbruksutskottet har hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 422 av herr Bohman m. fl. och II: 466 av herr Holmberg m. fl., vari, såvitt nu är i fråga, hemställts att en riksplan för den framtida vattenförsörjningen och utbyggnaden av reningsverk upprättas,

dels de likalydande motionerna I: 522 av herrar Wirtén och Skårman samt II: 609 av herr Tobé m. fl., vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att inventeringen av landets vattentillgångar påskyndas och fullbordas snarast samt att en plan för vattenhushållningen upprättas, varvid även utreds möjligheterna att återställa torrlagda sjöar till vattentäkt, för fritidsändamål m. m.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna I: 422 och II: 466, såvitt nu är i fråga, från statens naturvårdsverk, statens planverk, Svenska kommunförbundet och Sveriges industriförbund. Se bilaga 1 till detta utlåtande.

Över motionerna I: 522 och II: 609 har utskottet inhämtat yttranden från statens naturvårdsverk, statens planverk och Svenska kommunförbundet. Se bilaga 2 till detta utlåtande.

Utskottet. I motionerna I: 522 och II: 609 påtalas den ökande vattenförbrukningen, tendensen att hämta förbrukningsvatten från allt avlägsnare bygder samt behovet av att lokalt på olika sätt förbättra utnyttjandet av nederbörden. Enligt motionerna bör inventeringen av landets vattentillgångar påskyndas och snarast fullbordas. Vidare bör enligt motionärernas mening en sammanfattande plan för vattenhushållningen upprättas, varvid även utreds möjligheterna att återställa torrlagda sjöar så att de blir användbara till vattentäkt, för fritidsändamål m.m. Krav på en riksplan för den framtida vattenförsörjningen framförs i motionerna I: 422 och II: 466. I sistnämnda motionspar yrkas även på en riksplan avseende utbyggnaden av reningsverk som underlag för effektiva åtgärder i syfte att förhindra ytterligare vattenföroreningar.

Vad gäller förslaget om en riksomfattande planering för utbyggnaden av

reningsverk är, såsom även framhålls i de inhämtade remissutlåtandena, ifrågasättande utbyggnad föremål för ingående uppmärksamhet från såväl naturvårdsverkets som länsstyrelsernas sida. Naturvårdsverket synes genom nuvarande bidragsbestämmelser ha goda möjligheter att stimulera kommunerna till en tillfredsställande reningsstandard samt att styra utvecklingen på ett ur samhällsekonomisk synpunkt ändamålsenligt sätt. Utskottet finner under angivna förhållanden inte påkallat att nu påyrka en särskild utredning eller plan för utbyggnad av reningsverk. Som naturvårdsverket påpekar bestäms takten i arbetets bedrivande när det gäller utrednings- och planeringsarbetet på förevarande område givetvis av de resurser som ställs till de centrala, regionala och lokala organens förfogande samt av prioriteringen i förhållande till andra samhällsuppgifter som måste göras.

Det sist anförda äger naturligtvis giltighet även i fråga om inventerings- och planeringsarbetet rörande vattenhushållningen. Utskottet vill självfallet inte förringa vikten av de i motionerna väckta frågorna utan tvärtom vill utskottet understryka värdet av att vattenförsörjningsproblemen ägnas stor uppmärksamhet. Såsom planverket framhåller måste de bl. a. beaktas inom ramen för en fysisk riksplanering, som måste innefatta en kartläggning inte bara av mark- utan även av vattenresurser. Den del av vattenplaneringsarbetet som berör redovisning av vattenbeskaffenhet och avloppsutsläppens storlek bedömer naturvårdsverket som särskilt värdefull. Verket påpekar dock att denna verksamhet intimt hänger samman med den tillsyn inom miljöskyddsområdet som enligt miljöskyddslagen ålagts de vattenvårdande myndigheterna och att verket för närvarande i samråd med länsstyrelserna utreder hur denna tillsyn i praktiken skall utformas. Med hänsyn till att resultaten av viss försöksverksamhet bör avvaktas och att tillfredsställande vattenförhållanden bör kunna erhållas bl. a. genom åtgärder i syfte att minska utsläppen av föroreningar anser naturvårdsverket inte för närvarande upprättandet av planer för vattenhushållningen erforderliga. Inte heller finner verket några ytterligare åtgärder från myndigheternas sida påkallade i fråga om inventering av vattentillgångarna. Såväl naturvårdsverket som Svenska kommunförbundet framhåller i sammanhanget de betydande kostnader som en totalinventering av vattentillgångarna i landet skulle medföra. Enligt naturvårdsverkets uppfattning behövs vatteninventeringarna främst på det lokala planet med utgångspunkt i aktuella vattenbehov. Vad som härutöver erfordras är till exempel åtgärder för bibehållande av en god vattenbeskaffenhet i framför allt de stora mellansvenska sjöarna. Såväl för Väneren som för Vättern och Mälaren pågår därför ett omfattande utrednings- och undersökningsarbete. Naturvårdsverket överväger också att i någon form upprätta en förteckning över vattenområden som behöver skyddas för vattenförsörjningsändamål.

Vad gäller frågan om återskapande av vattenmagasin framhåller natur-

vårdsverket att det givetvis ligger i naturvårdens intresse att reparera de skador som uppstått genom sjösänkningar. Initiativ i denna riktning har också lagits av naturvårdsverket i flera fall. Verket framhåller emellertid att ett mera allmänt tillskapande av nya vattenmagasin i de sänkta sjöarna av ekonomiska skäl torde vara svårt att genomföra. Enligt verkets mening torde frågan om ökade möjligheter att återställa torrlagda sjöar kunna behandlas i anslutning till pågående revidering av vattenlagen.

Utskottet kan för sin del instämma i att det i åtskilliga fall kan visa sig svårt att skapa erforderliga resurser för att återställa eller ersätta tidigare vattenmagasin. Desto viktigare är det då enligt utskottets mening att verkssamma åtgärder vidtas i syfte att förhindra en fortskridande försämring av vattenkvaliteten i kvarvarande sjöar och vattendrag resp. förbättra vattenkvaliteten i desamma så långt detta är möjligt.

Utskottet utgår från att berörda myndigheter och organ bedriver det fortsatta utrednings- och planeringsarbetet på vattenvårdens område så skyndsamt som möjligt med hänsyn till berörda frågors betydelse. Med hänsyn härtill och till vad i ärendet i övrigt redovisats finner utskottet anledning anta att syftet med nu ifrågavarande motionsyrkanden kommer att i allt väsentligt tillgodoses utan någon särskild åtgärd från riksdagens sida i anledning av desamma.

Utskottet hemställer därför

att riksdagen lämnar motionerna I: 422 och II: 466, såvitt desamma avser en riksplan för den framtida vattenförsörjningen och utbyggnaden av reningsverk, samt motionerna I: 522 och II: 609 utan åtgärd.

Stockholm den 17 november 1970

På jordbruksutskottets vägnar:

NILS G. HANSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit

från första kammaren: herrar Mossberger (s), Hedström (s), Carl Eskilsson (m)*, Augustsson (s), Skagerlund (fp), Svenungsson (m)*, Manne Olsson (s), fru Margit Lundblad (s), herrar Åkesson (fp) och Nils Nilsson (cp);

från andra kammaren: herrar Hansson i Skegrie (cp), Arweson (s), Johanson i Västervik (s), Anthy (fp), Eliasson i Moholm (m)*, Lundmark (s)*, Trana (s)*, fru Lindberg (s), herr Persson i Heden (cp) och fru Sundström (s).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Carl Eskilsson* (m), *Skagerlund* (fp), *Svenungsson* (m), *Åkeson* (fp), *Nils Nilsson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Eliasson* i Moholm (m) och *Persson* i Heden (cp), som anser att sista stycket i utskottets yttrande och utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»Utskottet utgår — — — (lika med utskottet) — — — frågors betydelse. Utskottet vill därvid understryka vikten av att de i motionerna anförda synpunkterna beaktas i arbetet med den fysiska riksplaneringen. I sammanhanget anser sig utskottet också böra framhålla angelägenheten av att arbetet med planeringen och inventeringen av våra vattenresurser bedrivs på ett sådant sätt att man i framtiden kan undvika att, såsom nu alltför ofta sker, igångsättningen av viktiga investeringsprojekt allvarligt fördröjs till följd av otillräcklig klarhet i berörda förhållanden, med betydande kostnadsstegring som följd såväl för det allmänna som för enskilda intressenter.

Utskottet hemställer

att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionerna I: 422 och II: 466, såvitt nu är i fråga, samt motionerna I: 522 och II: 609.»

Yttranden över motionerna I: 422 och II: 466

Statens naturvårdsverk (4.3.1970)

Naturvårdsverket hänvisar till de i yttrandet över motionerna I: 522 och II: 609 redovisade synpunkterna. (Se bil. 2).

Statens planverk (5.3.1970)

Planverket påpekar att vattenförsörjningsfrågorna för närvarande är föremål för studium av de nordiska länderna inom den internationella hydrologiska dekadens ram. En riksplan för den framtida vattenförsörjningen och för utbyggnaden av reningsverk är en åtgärd som planverket ställer sig positivt till. En sådan försörjningsplan torde bli ett värdefullt moment i den framtida planeringen av vårt lands fysiska resurser och ett komplement till den försöksverksamhet med fysisk riksplanering som pågår inom civildepartementet. Viss kartläggning av vattenresurserna sker också inom planverkets länsinventeringsprojekt. Motionärernas önskemål bör därför, anser planverket, huvudsakligen kunna inrymmas inom nämnda tre projekt. Verket hänvisar i övrigt till sitt yttrande över motionerna I: 522 och II: 609.

Svenska kommunförbundet (13.3.1970)

Styrelsen för Kommunförbundet framhåller att dagsläget vad angår förslaget om en riksomfattande planering för utbyggnad av reningsverk är, att avloppsfrågorna och då särskilt utbyggnaden av reningsverk är föremål för intensiv uppmärksamhet på länsstyrelsernas naturvårdssektioner. Det är uppenbart att man därvid även är engagerad i en planering av erforderliga insatser på reningsverkssidan. Med hänsyn härtill kan styrelsen inte anse det behövligt att ytterligare planeringsåtgärder vidtas. Självfallet utgår styrelsen därvid från att naturvårdsverket vakar över att erforderlig samordning sker över länsgränserna.

Vad beträffar riksplan för den framtida vattenförsörjningen hänvisas till redogörelsen för Kommunförbundets yttrande över motionerna I: 522 och II: 609.

Sveriges industriförbund (13.3.1970)

Industriförbundet anför.

I motionsparet framförs förslag om en riksplan för den framtida vatten-

försörjningen och utbyggnaden av reningsverk. Vad beträffar det senare ledet i förslaget finns ju nu föreskrifter om avloppsrening i miljöskyddslagen. Såvitt Industriförbundet känner till torde ärendet också vara under ständig observation i naturvårdsverket. Verket har också genom de nya statsbidragsbestämmelserna fått möjlighet att stimulera kommunerna till en tillfredsställande reningsstandard. Dessa förhållanden torde göra en särskild utredning eller plan för utbyggnad av reningsverk mindre väl motiverad.

Den förra delen av kravet — en riksplan för vattenförsörjningen — måste rimligen vara en oskiljaktig del av arbetet på den fysiska riksplaneringen. Den frågan bör därför behandlas inom ramen för detta — möjligen i samråd med den pågående vattenlagsutredningen. Industriförbundet har — bl. a. av miljövårdsskäl — länge påyrkat en intensifiering av arbetet på riksplaneringen och vill begagna tillfället att förnya detta önskemål. På sikt torde nämligen genom samverkan mellan miljöskyddslagstiftningen och planeringen skapas förutsättningar att uppnå ett optimalt miljöutnyttjande till lägsta totala kostnader.

Yttranden över motionerna I: 522 och II: 609**Statens naturvårdsverk (4.3.1970)**

Naturvårdsverket framhåller att planerings- och utredningsarbete inom de områden som berör motionerna pågår. Verket konstaterar dock att takten i arbetets bedrivande helt bestäms av de resurser i fråga om medel och personal som ställs till de centrala, regionala och lokala organens förfogande, samt av prioriteringen i förhållande till andra samhällsuppgifter som måste göras. Verket, som i sitt yttrande sammanfört de i motionerna berörda frågorna under fyra huvudavsnitt, anför i övrigt följande.

1. Återskapande av vattenmagasin

Torrläggningens verksamhetens inverkan på vattenföringen torde icke alltid ha medfört en minskning av vattentillgången. Det ligger dock i naturvårdens intresse att i de fall då skador uppstått genom sjösänkningar få dessa reparerade. En sådan restaurering av sänkta sjöar som motionärerna föreslagit förordas av statens naturvårdsverk i utredningen om Gotlands vattenförsörjning 1969 och torde även förekomma på flera håll i södra Sverige i samband med vattenförsörjningsföretag. Här kan också framhållas naturvårdsverkets pågående utredningar om restaurering av Hornborgasjön i syfte att bland annat gynna fågellivet. Man torde för framtiden kunna räkna med att allt fler sänkta sjöar kommer att tas i anspråk för vattenförsörjningsändamål och att även vissa sjöar kommer att bli restaurerade av naturvårdsskäl.

Ett tillskapande av vattenmagasin i de sänkta sjöarna i Skåne skulle däremot ge ett i förhållande till behoven relativt litet tillskott till vattenförsörjningen. Överledningen av vatten från sjön Bolmen, som Kungl. Maj:t givit tillstånd till, medför väsentligt mindre miljöskador än om motsvarande vattenkvantiteter skulle ha uttagits i de skånska sjöarna.

Ett mera allmänt tillskapande av nya vattenmagasin i de sänkta sjöarna torde av ekonomiska skäl vara svårt att genomföra. Dels måste man räkna med betydande markskadeersättningar, dels saknas lämpliga organisationer att driva och förvalta objekten.

Frågan om ökade möjligheter att återställa torrlagda sjöar torde kunna behandlas i anslutning till pågående revidering av vattenlagen.

2. Vattenbesparande åtgärder

I yttrande den 31 mars 1969 över ansökan om tillstånd till vattenbortledning från sjön Bolmen har naturvårdsverket anført att det kan ifrågasättas om det är vare sig önskvärt eller lämpligt med en fortsatt snabb stegring av vattenförbrukningen inom en bristregion och framhållit de positiva verkningar som vattenbesparande åtgärder skulle medföra i form av förbättrade förutsättningar för en minskning av föroreningsutsläpp.

En minskning av vattenförbrukningen skulle medföra lägre vattenkostnader genom att investeringar i nya projekt kan senareläggas och genom att

vattenverkens driftkostnader blir lägre. Den största fördelen med en vattenbesparing skulle dock ligga i mera koncentrerad avloppsvattenmängd.

Det är enligt verkets uppfattning angeläget att alla möjligheter till vattenbesparande åtgärder tas till vara, varvid även prissättningen på vattnet bör beaktas.

3. Inventering av vattentillgångarna

Genom Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts observations-tjänst och dataarkiv föreligger möjlighet att beräkna ytvattentillgångarna. På grund av stationsnätets otillräcklighet i främst södra Sverige blir dock beräkningarna något osäkra. Kunskaperna om landets grundvattentillgångar är i huvudsak begränsade till sådana tillgångar som tagits i anspråk för vattenförsörjningsändamål. Inventering av vattentillgångarna sker regelmässigt från kommuners och industriers sida i samband med att aktuella och prognoserade vattenbehov skall tillgodoses. Resultaten av inventeringarna redovisas vanligen i vattenförsörjningsutredningar. Inom vissa län sker dessutom vid länsstyrelserna en sammanställning och översiktlig redovisning av dessa inventeringar i syfte att förbättra möjligheterna till rådgivning och ställningstaganden i vattenförsörjningsfrågor.

En totalinventering av vattentillgångarna i landet skulle medföra betydande kostnader. Det är också svårt att precisera begreppet vattentillgång utan att hänföra det till ett visst vattenbehov. Enligt verkets uppfattning behövs vatteninventeringarna främst på det lokala planet med utgångspunkt från aktuella vattenbehov. Vad som härutöver erfordras är till exempel åtgärder för bibehållande av en god vattenbeskaffenhet i framför allt de stora mellansvenska sjöarna. Såväl för Vänern som för Vättern och Mälaren pågår därför ett omfattande utrednings- och undersökningsarbete. Naturvårdsverket överväger också att i någon form upprätta en förteckning över vattenområden som behöver skyddas för vattenförsörjningsändamål.

Naturvårdsverket anser att några ytterligare åtgärder från myndigheternas sida i fråga om inventering av vattentillgångarna för närvarande inte är påkallade.

4. Vattenhushållningsplaner

Naturvårdsverket skall enligt sin instruktion upprätta översiktliga planer för vattenhushållning. Erfarenheterna från pågående vattenplanering i Karlstadsregionen, i Östergötlands och Skaraborgs län tyder på att problemen beträffande vattnets kvantitet är relativt små i Sverige och att några svårare konflikter härvidlag mellan olika intressen i regel ej föreligger. Problemen framträder i stället på vattenkvalitetssidan. Verket har med hänsyn härtill funnit att en planering efter kontinentalt mönster utmynnande i vattenhushållningsplaner för närvarande ej är av så stort värde som man tidigare antog.

Målet för vattenvården, en god vattenhushållning med en prioritering av strävandena att nå för olika användningsändamål acceptabel vattenkvalitet synes med fördel kunna nås på annat sätt. I praktiken har också arbetet genom miljöskyddslagens tillkomst kommit att inriktas på åtgärder i syfte att minska utsläppen av föroreningar, varvid eftersträvat en samlad bedömning av föroreningsfrågorna i de olika vattenområdena. Kompletterad med en kontroll av vattenbeskaffenheten i landets vattenområden och av

de faktorer som påverkar denna torde en sådan inriktning av vattenvården vara till fyllest för den närmaste framtiden.

Naturvårdsverket bedömer den del av vattenplaneringsarbetet som berör redovisning av vattenbeskaffenhet och avloppsutsläppens storlek som särskilt värdefull. Denna verksamhet hänger emellertid intimt samman med den tillsyn inom miljöskyddsområdet som i miljöskyddslagen ålagts de vattenvårdande myndigheterna. Verket utreder för närvarande i samråd med länsstyrelserna frågan om hur denna tillsyn i praktiken skall utformas.

Med hänsyn till att resultaten av viss försöksverksamhet bör avvaktas och att tillfredsställande vattenförhållanden torde kunna erhållas på annat sätt anser naturvårdsverket inte för närvarande upprättandet av planer för vattenhushållningen erforderliga.

Statens planverk (5.3.1970)

Planverket rekommenderar att motionerna beaktas i arbetet med en fysisk riksplanering och anför.

De frågor motionärerna tar upp är av intresse på samtliga plannivåer. I ett längre perspektiv torde de mera omfattande vattenbalansproblemen av riks- eller storregional karaktär höra hemma på en statlig nivå medan en restaurering av mindre sjöar många gånger blir en uppgift på kommunal nivå.

Planverket har i ett yttrande av den 21 mars 1969 över AB Sydsvattens ansökan om tillstånd att bortleda vatten från sjön Bolmen anfört:

— — — »Den tilltagande vattenbristen inom olika delar av landet — framför allt inom växande städer och industriorter — där lokala vattentillgångar inte räcker till för att tillgodose den snabbi växande förbrukningen, gör det sannolikt att projekt av detta slag blir allt vanligare i framtiden.

Bedöms dessa fall var för sig, allteftersom de av olika anledningar aktualiseras, är risken för felbedömningar uppenbar. Frågor som dessa, där det alltså gäller att på lämpligt sätt fördela och nyttiggöra en betydelsefull del av landets naturresurser, måste enligt planverkets mening bedömas på längre sikt och i ett vidare sammanhang. Med tanke på den rent geografiska räckvidden kan de närmast hänföras till riksplaneringens uppgifter.»

Också i andra sammanhang har uttalats att riksplanearbetet måste omfatta en kartläggning inte bara av mark- utan även av vattenresurser. Det synes därför naturligt att den i motionerna begärda utredningen sker inom eller i nära anslutning till riksplanearbetet.

Frågan om vattenbalansplaner har ett nära samband med kvaliteten av olika anläggningar för vattenrening. Med långtgående reningsåtgärder kan en intensifierad återanvändning av vattnet ske ända till gränsen för helt slutna system. Steget från resursinventering till resursplanering är därför beroende av ambitionsgraden beträffande vattenrening av olika slag. Det är därför av största vikt att vattenförsörjningsfrågorna inte som hittills behandlas skilda från avloppsfrågorna.

För närvarande förekommer en viss forsknings- och inventeringsverksamhet inom området. Delvis har den inordnats inom Internationella Hydrologiska Dekadens ram. Så har t. ex. svenska nationella arbetsgrupper bil-

dats för bl. a. nederbörd, avdunstning och vattenbalans. Planverket har ingen del i dessa undersökningar, men en kartläggning av vattentillgångarna bör kunna inordnas inom planverkets länsinventeringsprojekt. Berörda myndigheter, i första hand naturvårdsverket och länsstyrelserna, har dock funnit andra uppgifter vara av ännu mer brådskande natur, varför en inventering av vattentillgångarna ännu inte kunnat påbörjas.

Svenska kommunförbundet (13.3.1970)

Styrelsen för Kommunförbundet ställer sig positiv till förslaget om en riksomfattande inventering och planering av landets vattentillgångar och anför.

I motionerna ifrågasättes bl. a. riktigheten av att en bygd tillåts verkställa olika ingrepp — ofta i kortsiktigt exploateringssyfte — genom utdikning, sänkning av sjöar, kalhuggning m. m. och därigenom förändra förutsättningarna för vattenförsörjningen. Detta är särskilt betänkligt om konsekvensen blir att vatten måste överföras från mer avlägsna trakter till förfång för en annan bygd.

Självfallet kan lämpligheten av sådana företeelser ifrågasättas. Ofta är emellertid den egentliga orsaken till vattenbristen inte de kritiserade åtgärderna. De har sannolikt ansetts väl motiverade när de utfördes. Grundorsaken är i stället en inte förutsedd befolkningskoncentration till ett område med på sikt otillräckliga vattentillgångar. Hela frågan har därigenom fått en aspekt som måste uppmärksammas i de lokaliseringspolitiska sammanhangen.

Det är uppenbart att en riksomfattande inventering och planering av våra vattentillgångar av det slag som föreslås i motionerna skulle vara till nytta för ett rätt utnyttjande av dem inom olika områden. Därigenom skulle möjliggöras en planering med beaktande av såväl den befolkningsmässiga som den industriella utvecklingen.

Som motionärerna själva framhåller har i viss omfattning sådan inventerings- och planeringsverksamhet redan utförts eller är under utförande inom flera delar av landet. Som exempel har anförts Skåne, Bohuslän, Gotland och Karlstadsregionen.

En hela riket omfattande inventering och planering kommer uppenbarligen att kräva stora insatser på såväl det ekonomiska som personella planet. Även om en sådan satsning i och för sig är önskvärd bör beaktas att lillgängliga resurser i första hand används på de mest angelägna projekten. Styrelsen vill därför ifrågasätta om man inte med hänsyn härtill bör begränsa åtgärderna till regionvis genomförda undersökningar av den typ som hittills förekommit. Dessa bör ske på naturvårdsverkets eller vederbörande länsstyrelses initiativ och utföras i länsstyrelseregi. Väsentligt är att undersökningarna får en tillräckligt vid geografisk omfattning. Vid behov bör således samverkan ske mellan flera länsstyrelser. Vid ett mera begränsat program torde för övrigt undersökningarna bättre kunna anpassas till de särskilda behoven i olika områden.